

## Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)



### Ιστορικά διηγήσεις διάφοροι

*Ι. Κ. Βασδραβέλλης*

doi: [10.12681/makedonika.689](https://doi.org/10.12681/makedonika.689)

Copyright © 2015, Ι. Κ. Βασδραβέλλης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

### Βιβλιογραφική αναφορά:

Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1960). Ιστορικά διηγήσεις διάφοροι. *Μακεδονικά*, 4(1), 536–541.  
<https://doi.org/10.12681/makedonika.689>

φασιν καὶ νὰ καταστήσης γνωστὸν . . . . . ' φόρον προβάτων, κήπων, ἀμπελώνων, ἐλαιῶνων καὶ ἄλλων, ἐὰν δὲ ἐλήφθη τι παρ' αὐτῶν, νὰ τοῖς ἐπιστραφῇ.

Ἐφεξῆς νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς ἀνάμειξιν ἢ ἀντίθετον ἐνέργειαν πρὸς τὴν ἱερὰν ἀπόφασιν. Τοὺς μὴ ὑπακούοντας ἢ ἐναντιουμένους νὰ ἀναφέρῃς εἰς τὴν Πύλῃν μου, ἀφ' οὗ δὲ ἴδῃς τὴν παροῦσαν ἱερὰν ἀπόφασιν νὰ τὴν παραδώσῃς καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τῶν.

Ἐγράφη κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σιαμπάν τοῦ ἔτους 891<sup>2</sup> ἐν τῇ ἔδρᾳ Κωνσταντινουπόλεως.

## ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

### *Θαῦμα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Παναγίας Λαγουδιανῆς*

Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ φίλος στρατηγὸς ἐ.ἀ. Ἀστεριάδης ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου, καὶ τὸν εὐχαριστῶ δι' αὐτό, τὸ πρωτότυπον κατωτέρω δημοσιευομένου ἀπολυτικίου μετὰ τῆς συνεχομένης ἱστορικῆς σημειώσεως, συνταχθὲν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1852 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου, ἐφημερίου τοῦ γνωστοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἄλλως γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Παναγίας Λαγουδιανῆς. Τό τε ἀπολυτικίον καὶ ἡ ἱστορικὴ σημείωσις ἀναφέρονται εἰς θαῦμα, συμβάν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Δὲν γνωρίζομεν τὴν ἡλικίαν τοῦ συντάκτου κατὰ τὸ ἔτος 1852, ἀπέχον μόνον 27 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνέβη τὸ θαῦμα, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ὑπῆρξεν οὗτος καὶ αὐτόπτης μάρτυς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ πληροφορίες τοῦ ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Νομίζω ὅτι δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκλείσωμεν τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ἢ δὲ σύνθεσις τοῦ ἀπολυτικίου συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς μας.

Ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν ἐνήργησα, καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας συνέλεξα παρὰ τοῦ νῦν ἐφημερίου τοῦ ναοῦ πατρὸς Χαραλάμπους Τερπινίδου, ὑπηρετοῦντος ἐκεῖ ἐπὶ εἰκοσαετίαν, διεπίστωσα τὰ κατωτέρω.

Τὸ ἀπολυτικίον εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν καὶ ψάλλεται τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου, ὅτε καὶ ἐφορτάζει ὁ ναός, ἀλλὰ δὲν ἐτυπώθη εἰς ἐκκλησιαστικόν τι βιβλίον, διατηροῦσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἰδιόζοντα χαρακτῆρα ἀπολυτικίου, συντεθέντος μόνον διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ὁ συντάκτης ὅμως ἱερομόναχος Γρηγόριος ἦτο ἐντελὼς ἄγνωστος εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς κύκλους καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ναοῦ, ὅπως ἄγνωστος ἦτο καὶ ἡ χρονολογία, καθ' ἣν τὸ ἀπολυτικίον συνετέθη.

Ἠσαΐτως ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ἐπισυμβάντος θαύματος διεσώθη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀλλ' οὐδὲν γραπτὸν μνημεῖον ὑπῆρχε δι' αὐτήν. Ἡ ἱστορικὴ σημείωσις, ἥτις ἀκολουθεῖ τὸ ἀπολυτικίον, διαφωτίζει ἀπολύτως τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, διότι μανθάνομεν τὴν τῶν συντάκτων τοῦ ἀπολυτικίου ἱερομόναχον Γρηγόριον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ θαύματος τούτου. Εἰς τὸ σφζόμενον καὶ σήμερον ἄγιασμα τοῦ ναοῦ ὑπάρχει τόσον τὸ κουβούκλιον, ὅσον καὶ τὸ ἀναφερόμενον τετράγωνον γουδί, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναβλύζει ἐλαχίστη ποσότης ὕδατος. Μάλιστα ἀνωθεν τοῦ γουδίου μεταγενέστεροι ἐτοποθέτησαν παλαιὸν μαρμάρινον περιστύλιον με παραστάσεις πιθανῶς πρὸς διακόρησιν.

<sup>1</sup> Τρεῖς λέξεις ἐφθαρμέναι καὶ δυσανάγνωστοι εἰς τὸ φηριάνιον.

<sup>2</sup> Ἔτος 1486.

‘Ο ναός τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Λαοδηγητρίας, Παναγίας Λαγουδιανῆς, Ταουσάν μανασίρ κατά τοὺς Τούρκους) εἶναι παλαιός, κτισθεὶς πιθανῶς κατὰ τὸ 1460 - 1480. Ὡς με ἐπιληροφόρησεν ὁ νῦν ἐφημέριος, ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι ὁ ναός, ἡ μᾶλλον ἡ μονή, ἦτο γυναικεῖα καὶ ἐξηγετὰ ἐκ τῆς Μονῆς Βλαττάδων. Ἀπετεφρώθη ἄγνωστον πότε ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἀνωκοδομήθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως κατὰ τὸ ἔτος 1802 ὑπὸ τοῦ Χρήστου Μενεξέ,<sup>1</sup> προύχοντος τῆς Θεσσαλονίκης, σφαγιασθέντος κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821.<sup>2</sup> Ὁ αὐτὸς ἐφημέριος με ἐπιληροφόρησεν ὅτι ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἀνεγέρσεως τῆς μονῆς διεσφύζετο ἐν τῇ προαυλῇ τοῦ ναοῦ καὶ ἔφερε χρονολογίαν 1403. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἀνέγερσιν καταφυγίου κατὰ τὸν Β’ παγκόσμιον πόλεμον οἱ κατασκευάζοντες τοῦτο ἐργάται κατέστρεψαν τὸν λίθον χρησιμοποιοῦσαντες τὰ τεμάχια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ καταφυγίου. Ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ ὑπῆρξεν ὁ Καυταντζόγλου τῆς γνωστῆς ἐκ Θεσσαλονίκης οἰκογενείας.<sup>3</sup>

*Τὸ χειρόγραφον*

Γρηγόριος Ἱερομόναχος εὐφημέριος<sup>4</sup> τῆς Κυρίας Θεοτόκου Λαγουδιανῆς.

Ἀπολυτίκιον τῆς Κυρίας Θεοτόκου ἤχος Α΄

Τῆς πηγῆς σου τὰ ρήθρα<sup>5</sup> ἀνυμνοῦμεν πανύμνητε

ἃ ἐξ ἀκροτόμου τῆς πέτρας ἀναβλύζει ἀήρωα,<sup>6</sup>

τὸ θαῦμα ἐκπλήττει πάντα νοῦν, πῶς λίθος ἀκένωτος

πηγὴ, ἀλλ’ ἐκ ταύτης ἀπαντιλοῦντες τὸν ἱαμάτων

ἐκαστοι τυγχάνουσι καὶ πάντα τὸ ὄδιον γίνεται

αὐτοῖς ἐν πίστει λαμβάνουσι αὐτὸ χάρις τῇ ἀντιλήψει

σου ἀγνή, Χάρις ταῖς προστασίαις σου, Χάρις τοῖς θαυμασίοις,

μόνη μητρὰνάνδρε.

1852 Ἰωνβ: Ἀπριλίον: 10:

Θεσσαλονίκη

ὀνομαζόμενος αὐτὸς ὁ Ναός τῆς Κυρίας Θεοτόκου ἡ Ζωοδόχος πηγὴ, καὶ ἔχει τὸ θαῦμα αὐτὸ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ξεχωριστὸν Κουβούκλιον εἶναι μία Πέτρα σχηματισμένη ἴσον με ἐν γουδί τετράγωνο καὶ μάλιστα εἰς Καιρὸν τοῦ ἡμέρ Πασαῖ<sup>7</sup> ἠθέλησε νὰ πάρῃ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸν καιρὸν καὶ ἔτι ἐβούλυνε τὸ Κουβούκλιον καὶ τὴν Πέτραν αὐτὴν τὴν ἐσφράγισε με πασιὰν καὶ με μολαῖν καὶ με τὸν μητροπολίτην μαζί καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας καὶ ἔβαλε ἕναν ἐκατόνταρ-

<sup>1</sup> Πρβλ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, τ. 31 Ἰουλίου 1918, σελ. 522.

<sup>2</sup> Πρβλ. Ἱ. Β. α σ δ ρ α β ἑ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας, σελ. 72.

<sup>3</sup> Ο. Τ a f r a l i, Topographie de Thessalonique, σ. 185 ὑποσημ. 2.

<sup>4</sup> Διετήρησα τὴν ὁρθογραφίαν τοῦ χειρογράφου.

<sup>5</sup> Τὸ ὀρθόν: ρεῖθρα.

<sup>6</sup> Τὸ ὀρθόν: αἰρίρρα.

<sup>7</sup> Πρόκειται περὶ τοῦ Ὁμέρ πασᾶ Βρυώνη, ὅστις διεδέχθη εἰς τὸ σαντζάκιον Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ ἔτος 1825 τὸν Ἱμπραήμ πασᾶν, διάδοχον τοῦ διαβοήτου σφαγέως τῶν Θεσσαλονικέων κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 Μεχμέτ Ἐμὶν Ἐμπουλουμπουτ πασᾶ. Πρβλ. Ἱ. Κ. Β. α σ δ ρ α β ἑ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας, σελ. 150 καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης, σελ. 487. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Θεσσαλονίκη κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, σελ. 34.

χον και ἐφύλαξε τὸ ἡμερωνύκιον ἐκεῖνο (ὃ τοῦ θαύματος) ἡ Κυρία Θεοτόκος ἐπλημήρωσε ὁ λίθος και ἐγέμισε, ἡ ἐκκλησία δὴλ τοῦ ἀπαράτησαν εἰς τοὺς Χριστιανούς.

*Ἀφήγησις διὰ τὴν ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασιν τοῦ 1854.*

Ἡ κατωτέρω ἀφήγησις τοῦ γέρο Γεωργίου Σμαγοῦ ἐξ Ἀγίου Νικολάου Χαλκιδικῆς μοι παρεδόθη ἀπὸ τὸν ἐνταῦθα ἐπιθεωρητὴν τῶν τελωνείων κ. Εὐάγγελον Καμιλάτον μετὴν παράκλησιν ὅπως δημοσιευθῇ. Τὴν παραθέτω αὐτουσίαν, ἵνα ἐνταχθῇ παραλλήλως πρὸς τὰ ἱστορικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσαν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀπόστ. Βακαλόπουλος,<sup>1</sup> ὁ ἐν Νέῃ Ὑόρκῃ ἐγκατεστημένος φίλος τῆς ἱστορίας και ἐρευνητὴς τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων Γιάννης Τόξης<sup>2</sup> και ὁ καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου Πολυγύρου Παν. Γ. Στάμου<sup>3</sup> διὰ τὴν ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασιν τοῦ 1856.

*Ἀφήγησις Γεωργίου Σμαγοῦ*

Ὁ Τσάμης Καρατάσος διωρίσθη ὀπλαρχηγὸς Μακεδονίας. Ἀπεβίβασθη εἰς Συκιὰν και ἀπὸ ἐκεῖ μετὰ καίρια ἐφθασεν εἰς Ὅρμον Παναγίας Μεγάλῃ Παρασκευῇ 1854. Ἐκαμε Πάσχα εἰς Ἀγιον Νικόλαον. Μετὰ ἐπεστράτευσεν κατοίκους ὄσους ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ὅπλα και ἀφῆκε μόνον 12 τοὺς γεροντοτέρους ὡς πολιτοφύλακας και συνδέσμους εἰς Ἀγιον Νικόλαον. Μετὰ τοὺς ἄλλους πῆγεν εἰς τὴν Ὁρμύλιαν. Τὸν πληθυμὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὸν ἐστεῖλεν εἰς τὴν νῆσον Βορβοροῦ. Εἶχεν 800 - 1000 παλληκάρια ἀπὸ Παλαιὰν Ἑλλάδα και ἐπεστράτευσεν ἄλλους 1000 ἀπὸ τὸν Ἀγιον Νικόλαον, Συκιὰν, Ὁρμύλιαν, Παρθενῶνα κλπ.

Εἰς τὴν Χαλκιδικὴν και Ἀγιον Ὅρος καπετάνιος ἀρματωλὸς ἦταν ὁ Καπετὰν Γεωργάκης και ἐστρατολόγησε μοναχοὺς και κοσμικοὺς ὡς 300 - 500. Τὸν διώρισε ὁ Καρατάσος ὡς ὀπισθοφυλακὴν. Μετὰ ἀποτυχίαν μάχης Ὁρμύλιας, κατέφυγεν εἰς Ἀγιον Ὅρος (Γεωργάκης). Μετὰ παντρεύθηκεν εἰς Ἀγιον Νικόλαον, ἀλλὰ τὸν πρόδωσαν και κατεδικάσθη ἀπὸ δικαστήριον Θεσσαλονίκης ὡς ἐπαναστάτης εἰς θάνατον. Κάποιος φίλος του τὸν εἰδοποίησε ὅτι θὰ κοινοποιηθῇ ἡ ἀπόφασις εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς Ἀγίου Νικολάου και ἔτσι ἔφυγεν γιὰ τὸ Ἀγιον Ὅρος.

Τὴν πολεμικὴν σημαίαν του, ἄσπρο σταυρὸ και φόντο κόκκινο (γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Τούρκους), τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου (Ἀγιος Γεώργιος) και τὴν ἐχρησιμοποίησαν ὡς λάβαρο. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐδίδον προσοχὴν εἰς αὐτήν. Ὡς τὸ 1907 ὑπῆρχε, μετὰ οἱ ἱερεῖς ἐφοβήθηκαν, τὴν ἐκρυψαν κάπου και ἐσάπισε. Σήμερον ἐσώθηκαν τὰ χροῦσσωτά μόνον.

Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης κατέφυγεν εἰς Καρυὰς φορῶν ράσον, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀνακαλύψουν και ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, ὅπου ἔλαβεν μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης.

<sup>1</sup> Ἀποστ. Βακαλόπουλου. Νέα ἱστορικά στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπαναστάσεις τοῦ 1821 και 1854 στὴν Μακεδονία. Ἀνάπτυπον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τόμ. Ζ', σελ. 63 - 103.

<sup>2</sup> Γιάννη Ἀργ. Τόξη, Ἀμερικανικὰ και ἀγγλικά πληροφοροῖα περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 ἐν Μακεδονίᾳ. Μακεδονικά, τ. Γ', σελ. 142 - 207.

<sup>3</sup> Παν. Γ. Στάμου. Σύνοψις τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡρωϊκῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀγώνων. Θεσσαλονίκη 1954.

"Όταν ἐγένοντο αἱ μάχαι εἰς τὴν Ὀρμύλιαν ἤλθεν ἓνα πλοῖο Γαλλικὸ (μὲ τροχούς) πολεμικὸ καὶ ἐβόηθισεν τὰ πλοῖα Καρατάσου, ἐν οἷς καὶ τὴν φρεγάδα του μὲ τὰ πυρομαχικά, καὶ ἀπέκλεισεν τὴν Νότιο Χαλκιδικὴ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ μὴ πάρχουν ἐνίσχυσιν (1854).

\*\*

Ὁ Γεώργιος Σμαγὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀναγνώστου Σμαγοῦ, ὅστις ὠκεύσθη αὐτοπροσώπως ἀπὸ τὸν Καρατάσον εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἄφησεν ἐπὶ κεφαλῇς τῶν 12 παλληκαριῶν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, γιὰ νὰ στέλλουν εἰδήσεις εἰς αὐτόν, τρόφιμα καὶ συνδέσμους. Ὁ Γεροσμαγὸς τ' ἄκουσε ἀπὸ διηγήσεις τοῦ παπποῦ του.

Ὁ ἀγροτικὸς διανομεὺς τοῦ Ἀγίου Νικολάου Ἀστέριος Κάργας εἶναι δισέγγονος τοῦ Καπετὰν Γεωργάκη.

Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης ἐπῆρεν ἀμνηστειὰν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἅγιον Νικόλαον εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἐβάπτισεν δὲ τὸν Γεώργιον Σμαγὸν τὸ 1876 (γεννηθέντα 1875), ὁ ὁποῖος διηγῆθη τ' ἀνωτέρω εἰς τὸν Εὐάγγελον Καμιλάτον ἐπιθεωρητὴν τελωνείων.

*Ἀφήγησις τοῦ γέροντος Νικολάου Δημ. Βελώνη.*

Ὁ γέρον Νικόλαος Δημ. Βελώνης, γεννηθεὶς τὸ ἔτος 1879 εἰς Ταξιάρχην (Λόχοβην) Χαλκιδικῆς καὶ διαμένων εἰς τὸ χωρίον Λαγκαδίαια, μᾶς ἀπέστειλε τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν, ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Εἰς τὴν ἐπιστολήν του ὁ Βελώνης περιγράφει ἀναμνήσεις καὶ ἀφηγήσεις παλαιότερων συγχωριανῶν του, χρησίμους διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν τῆς Χαλκιδικῆς, αἵτινες συμπληρώνουν ὅσα ὁ νῦν ἑπαρχος Ἀρδέας κ. Ἰ. Παλαμίδης ἔγραψε εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Βορρᾶν» τῆς Θεσσαλονίκης τὴν 25 καὶ 26 Μαρτίου κατ' ἀφήγησιν τοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποβιώσαντος γέροντος Ἀργυροῦ, ἐκ Χαλκιδικῆς ἐπίσης. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης παραθέτω σχετικὸν ἀπόσπασμα.<sup>1</sup>

«...Λοιπὸν ἐγώ, ἂν καὶ ἔφυγα ἀπὸ τὸ χωριὸ μου εἰς ἡλικίαν 14 χρονῶν, γνωρίζω τὴν τοπωνυμίαν αὐτήν, διότι ἄκουγα πολλὰς φορὰς τὸν πατέρα μου νὰ ἀναφέρει τὸ *Ξη ρ ο λ ε ἱ β α δ ο*, καθὼς καὶ πολλοὺς χωριανούς τὸ ξεύρουσιν. Λοιπὸν τὸ Ξηρολείβαδο εἶναι στὴν νοτιοδυτικὴ πλευρὰ τοῦ Χολομώντα καὶ περὶ τὰ 6 ἕως 7 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ κορυφὴν τοῦ βουνοῦ καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς συγκοινωνίας Θεσσαλονικῆς Ἀρναίας μέσφ Ρεσιτινικίων καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν διασταυρώσειν τοῦ δρόμου ἀπὸ Σιποτινίκα πρὸς Λόχοβην.

Λοιπὸν ὁ Γέρο - Ἀργυρὸς εἶχε τὸ ἐπώνυμον Σάρης· τὸν γνώρισα ἐκ τοῦ πλησίον πολὺ πῆγαινα πολλὰς φορὰς στὸ σπίτι του, ὅταν ἦμουν μικρός, διότι εἰχαμε μίαν πνευματικὴν συγγένειαν, δηλαδὴ ὁ πατέρας μου βάφτιζε τὰ ἐγγόνια του. Ἦταν ἓνας γέρος μὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ γένεια καὶ μὲ κόκκινα μάγουλα καὶ τὸ βράδυ τὰ καλοκαίρια πῆγαινε καὶ κοιμοῦνταν στὸ ἀμπέλι καὶ φύλαγε μιὰ κρασιά, γιὰ νὰ μὴν κλέψουν τὰ κρᾶνα.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Γέρο - Ἀργυρὸς, ὁ Σάρης (διότι ἔτσι λέγονταν καὶ τὰ ἐγγόνια του) ἐτράφιαζε καματόκι, δηλαδὴ τὸ γέμιζε δεύτερη τσάπα, στὸ Ξηρολείβαδο, ὅταν εἶδαν τοὺς Χριστιανοὺς νὰ φεύγουν.

Τὸ 1902 διηγούμενη τὴν ἱστορίαν τῆς κρανιάς εἰς τὸ Στρατόνι, πού δούλευα,

<sup>1</sup> Διετήρησα τὴν φρασολογίαν τῆς ἐπιστολῆς, διορθώσας μόνον τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη.

και κάποιος Λιαριγκοβινός, πού με ρώτησε αν ξῆ ακόμα ὁ Γέρο - Σάρης, ἔκαμε τὸν σταυρό του και εἶπε «αὐτὸς κοντεύει τὰ ἑκατοτρίαντα χρόνια»· ἔκτοτε ἐγὼ ἔφυγα ἀπὸ τὴ Χαλκιδικὴ και δὲν γνωρίζω πότε πέθανε ὁ Γέρο - Σάρης.

Ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους ἀκουγα πὼς, όταν ἀκουσαν οἱ χωριανοὶ τὸ χαλασμό, ἄφσαν τὸ χωριὸ και ἔφυγαν πρὸς ἀνατολὰς και κρύφτηκαν εἰς ἓνα βαθὺ και ἀπότομο λάκκο, τὸν Ἀρκουδόλακα, πού εἶναι δασωμένος<sup>1</sup> ἀπὸ πουνάκια και ἄλλα διάφορα αἰθαλῆ· ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ, σὲ κάποιο ἀμπέλι, ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ καλύβα, ὅπου εἶχαν ἀφήσει οἱ χωριανοὶ ἓνα γέρο τυφλὸ και τὸν εἶπαν ὅτι θὰ φρόντιζαν κάθε μέρα γι' αὐτόν.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγαν οἱ Τοῦρκοι και ἔαψαν ὅλο τὸ χωριό,<sup>2</sup> πέρασαν ἀπὸ τὴν καλύβα, ὁ γέρος, τυφλός, μὲ ἄκουσε βήματα, ρώτησε «εἰ παιδιὰ, εἶναι μακριὰ τὸ Ρωμάϊκο»· Ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἀντὶ ἀπαντήσεως τὸν ἔσφαξαν.

Οἱ Λουκοβίτες ἔβριναν στὸν Ἀρκουδόλακα ὅλο τὸ καλοκαίρι. Πάγαιναν τὴ νύχτα στὸ χωριὸ και ἔπαιρναν διάφορα σκευῆ, πού εἶχαν ἀνάγκη, ἐπίσης πήγαιναν τὴ νύκτα και θέριζαν διάφορα γεννήματα στὴν Μπλανὰ και τὴν ἡμέρα με τῆς γυναῖκες τὰ κουπάνιζαν, τὰ ἄλεθαν σὲ χειρόμυλα και ἔκαμαν ἄλευρι και μπουλγκούρια· δὲν γνωρίζω ἂν πῆγαν τὸν χειμῶνα στὸ Ἅγιον ὄρος.

Ὅταν ἦμουν ὡς 12 χρονῶν, πῆγα δύο φορὲς μαζί του στὰ μελίσσια· τὴν πρώτη φορὰ πῆγα στὸ Ἑγρῆ - Μπουτζάκ και Παζαρούδα· περάσαμε και ἀπὸ ἄλλα χωριά· εἰς ἓνα χωριὸ ἀπὸ αὐτὰ με ἔδειξε ὁ πατέρας μου ἓνα σπίτι· ἔρημο χωρὶς πόρτες και παράθυρα και με εἶπε πὼς ἐκεῖ μέσα εἶχαν γερμίσει χριστιανούς και τοὺς εἶπαν νὰ βγαίνουν· ἓνας ἓνας ἔξω και στὴν πόρτα τοὺς ἔκοβαν τὸ κεφάλι. Στὸ δεύτερο ταξεῖδι περάσαμε ἀπὸ τὸ χωριὸ Βασιλικὰ και προχωρῶντας πρὸς τὴν Γαλιτάστα με ἔδειξε ἓνα ξερὸ χαντάκι, πού κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Γαλιτάστα και με εἶπε ὅταν ξεκίνησαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ κυττήσουν τοὺς Χριστιανούς, ἀποφάσισαν σαράντα παλληκάρια νὰ θυσιάσθουν, γιὰ νὰ γλυτώσουν οἱ Χριστιανοὶ· στάθηκαν λοιπὸν ἔξω<sup>3</sup> ἀπὸ τὰ Βασιλικὰ και ἄρχισαν νὰ τουφεκοῦν στὸν ἀγέρα. Οἱ Τοῦρκοι ἀκουσαν τὸ τουφεκίδι και σταμάτησαν· ἔστειλαν δύο ἱππεῖς νὰ ἰδοῦν τί γίνεται και καθυστέρησαν μιὰ μέρα. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν πιάσει τὰ βουνά· τὴν ἄλλη μέρα πού ξεκίνησαν οἱ Τοῦρκοι, ἐφθασαν στὰ Βασιλικὰ, πῆγαν νὰ κυκλώσουν τὰ παλληκάρια και τὰ παλληκάρια ἀμυνόμενα χώθηκαν μέσα στὴ χαράδρα· κυκλωμένα προχωροῦσαν τὸν ἀνήφορο, ὥσπου ἐφθασάν εἰς ἓνα σημεῖον, πού ἡ χαράδρα τελείωνε σὲ ἀνοικτὸ χωράφι. Ἐκεῖ ἦταν μιὰ γκορτσιὰ (ἐγὼ τὴν εἶδα, διότι ἦταν κοντὰ στὸ δρόμο). Τὰ παλληκάρια μαζεύτηκαν κάτω ἀπὸ τὴν γκορτσιὰ<sup>4</sup> οἱ Τοῦρκοι τοὺς κύκλωσαν ὀλόγυρά τους· βαβαλλαρία, οἱ σφαίρες ἔφεταν ἀπάνω τους· τότε ἓνας νέος πέταξε τὴν κάπα του και τὸ τουφεκί του, πῆρε τὸ γυμνὸ γιγαγάνι στὸ χέρι του και ὤρμησε ἀπάνω στὴν βαβαλλαρία πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, πού ἦταν τὸ βουνὸ πὺδ κοντά, και κουνώντας τὸ γιγαγάνι δεξιὰ και ἀρι-

<sup>1</sup> Πρβλ. 'Ι. Κ. Β α σ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας, σελ. 104<sup>2</sup>.

<sup>2</sup> Εἰς τὸν δημοσιευθέντα πίνακα τῶν καταστραφέντων χωριῶν περιλαμβάνεται και ἡ Λόκοβη, ἐνθ' ἀν. σελ. 101 και 297.

<sup>3</sup> Ἡ ἀφήγησις αὕτη καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἔχει σχέσιν με τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν περιπύου τῶν ἡρωϊκῶν πολεμιστῶν τῆς Συκιᾶς ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χάσαν. Πρβλ. Β α σ ρ α β έ λ λ η ν, ἐνθ' ἀν. σ. 80.

<sup>4</sup> Γκορτσιὰ σημαίνει ἀγριοσχαδιά. Συνήθης ὀνομασία εἰς ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν.

στερά άνοιξαν οί Τούρκοι και χωρίς νά τόν πετύχη καμμιά σφαίρα πρόλαβε και έπιασε τόν βουνό και γλύτωσε· οί άλλοι 39 σκοτώθηκαν όλοι εκεί στη γχορταιά.

Όταν έδόθη ή διαταγή νά γυρίσουν οί χριστιανοί στα χωριά τους, εκάλεσαν τούς μουχτάρηδες νά παρουσιασθούν εις τās αρχάς. Τότε στη Δόκοβη την τιμητική αυτή θέσι την είχε κάποιος όνόματι Γερο - Χρήστος, επί πολλά χρόνια μουχτάρης. Συνεννοήθηκαν λοιπόν τρεις τέσσαρες από διάφορα χωριά νά παρουσιασθούν μαζί ένωμένοι και στόν δρόμο ένας από αυτούς επρότεινε νά σκεφθούν τί θά έπρεπε νά ειπουν εκεί πού θά παρουσιασθούν. Τότε ό Γερο - Χρήστος τούς ειπε «ας πάμε πρώτα στόν αγά νά δούμε τί θά μάς πη και ύστερα θά απαντήσουμε» από τώρα τί βιάζεσθε.»

Όταν οί μουχτάρηδες παρουσιάστηκαν, τούς έδωσαν διαταγή νά συμμαζεωτούν όλοι στα χωριά τους, και οί μουχτάρηδες ύποσχέθηκαν νά εκτελέσουν τη διαταγή. Ξεκίνησαν λοιπόν και μάζευαν· ό καθένας τούς δικούς του από τὰ διάφορα μέρη πού βρίσκονταν....»

I. K. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

### Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣ

Ή από της εποχής του άιμνήστου Σπ. Λάμπρου είναι γνωστόν τó όνομα του Βυζαντινού ζωγράφου Καλλιέρη, του ζωγραφήσαντος τó 1315 τόν ναόν του Σωτήρος Χριστού εις την Βέροian.<sup>2</sup> Τó όνομα του ζωγράφου Καλλιέρη εύρίσκετο εις έπιγραφήν, χαραγμένην επί λίθου εις την είσοδον του ναού, όπως αναφέρουν οί δημοσιεύσαντες παλαιότερον την έπιγραφήν.<sup>3</sup> Ό Λάμπρος, χωρίς νά ίδη τόν λίθον και την έπιγραφήν, όλλα παρατηρήσας ότι ή μέχρι τότε καταλογάδην δημοσιευομένη έπιγραφή είναι πράγματι έμμετρος, άνεδημοσίευσε ταύτην εις στίχους εκ της τελευταίας κατά την εποχήν του δημοσιεύσεώς της εις την Ήσρέστια του έν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικού αρχαιολογικού Ήνστιτούτου.<sup>4</sup> Είναι περιεργον ότι ό Λάμπρος όνομάζει τόν ναόν της Βεροίας, ένθα εύρίσκετο ή έπιγραφή, «ναόν της Παναγίας της Περιβλέπτου»,<sup>5</sup> ένφ ό ναός έν τη έπιγραφη όνομάζεται ρητώς «της Άναστάσεως Χριστού» και είναι γνωστός τóσον εις τούς παλαιότερον ιδόντας δήτην επί τόπου τόν λίθον και δημοσιεύσαντας την έπιγραφήν, όσον και σήμερα, ως ναός του Σωτήρος Χριστού.<sup>6</sup>

Διά την εύκολίαν του άναγνώστου επαναλαμβάνομεν τó κείμενον της έπιγραφης, όπως τó έδημοσίευσε ό Σπ. Λάμπρος:

*Ξένος Ψαλιδάς (ή Ψαλίδας) ναόν θεού έγείρει*

*άρεσιν ζητών των πολλών έγκλημάτων*

*της Άναστάσεως Χριστού όνομα θέμενος*

<sup>1</sup> Διά την χορηγηθείσαν άμνηστείαν βλέπε Β α σ δ ρ α β έ λ λ η ν, ένθ' άν. σ. 99 έξ. και 273. Τό φιρμάνιον περι άμνηστείας φέρει χρονολογίαν 17 Ζιλ Καντέ 1237 (5 Αύγούστου 1822).

<sup>2</sup> Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ, Έλληνες ζωγράφοι προ της Άλώσεως. Νέος Έλληνομνήμων Ε' [1908], σ. 279 - 281.

<sup>3</sup> Βλ. τās παλαιάς δημοσιεύσεις παρα Λ ά μ π ρ ο υ, ένθ' άνωτ., σ. 280.

<sup>4</sup> Τόμ. 4 [1899], τεύχος γ', σ. 129.

<sup>5</sup> Ένθ' άνωτ. σ. 279.

<sup>6</sup> Π. χ. Μ. Δ ή μ ι τ σ α, Η Μακεδονία έν λίθοις φθεγγομένοις και μνημείοις σφζομένοις. Έν Άθήναις 1896, τόμ. Α', σ. 87, άριθ. 112.